

Ozir po svetu.

Kurban-bajram.

(Konec.)

Za turške vlade podal se je prvi dan bajrama vali (carski namestnik) s svojim sijajnim spremstvom, vse činovništvo in oficirji od Careve džamije (izza koje je valin konak) do Usren-begove džamije, kjer se vrše molitve in mufti, pridiguje, pa zopet nazaj. Udeleževalo se je, se ve da, tudi vojništvo in vse ulice so bile nagnječene z radovednim ljudstvom, koje je htelo ogledati si vojaško parado in sijajen izprevod imenovane gospode, ki je bila večidel na konjih). — Turki, koji se srečavajo, pozdravljajo se in podajajo si roke ter govore te le besede: „bajram barei allah“ ali „bajram mubarei olah“, to je, „bog daj srečne praznike“, na kar mu drugi odgovori: „Allah rasollah“, to je, „da je bog zadovoljen“.

Glavni in karakteristični običaj pa je, da prvi dan tega bajrama Turki vsak po svojem imenji enega ali več (nekateri po deset in več) janjcev zakolje. To delo mora gospodar sam izvršiti, potem pa mu služabniki daljni posel opravljajo, na pr. da janjem kožo oderejo ter jih razsekajo. To je tedaj ona žrtva ali kurban, od katerega ima praznik sam ime.

Turci namreč verujejo, da duše onih, kateri so se v življenju pregrešili, gorijo v džehenemu (peklu) do kiamet-gjuna (sodnega dne), pa da Mohamed sam stoji v ognju do kolena za takove. Na sodni dan pretvoril se bode v ovna, duše grešnikov pa v bolhe (piré), katere se bodo v njegovo volno uvlekle, ter jih bode tako v gjenet (raj) nesel. — Kdor zatorej za svoje rojake ali prijatelje zakolje žrtvo (da se muke mrtvega olajšajo), pošlje prvi čereg (četrtna) komšijam (sosedom, pa bili tudi kristijani), drugi rodbini, tretji in četrti pa sirotinjam. — Kdor pa za svoje grehe žrtvo zakolje, obdrži en del za-se. — Predno se ti janjci (prvi dan bajrama opoldne) zakoljejo, postijo se. Sosedje se ve da zopet od svoje žrtve vračajo in ker se mora vse meso v teh štirih dneh pojesti, je naravno, da se siromaki te praznike mesa najedó do sita, kajti gospodarjem samim ni moči sè svojo družino vsega po-žiti, zato preostalo podaré siromakom. — Kože teh janjcev se posušé, prodadó, denar pa, ki se za-nje izkupi, dá se džamijam v dar. Mnogi tudi sveče džamijam darujejo. Dar, ki se naklanja džamijam, zove se „hair“, oni pa, ki se dá siromakom: „sadaka“. — Kakor sem uže gori omenil, naslanja se ta praznik na bibliško pripoved o Abrahamu in daritvi Izakovi. Turki jo tako-le pripovedujejo:

„Ko je Abram pengaber (svetnik ali prorok) zaželel imeti sina, prosil je Boga, da mu ga dá ter je obljubil, da mu hoče žrtvovati ono, kar mu je najmilejše. Bog ga usliši ter mu dá sina Smaila (Ismaela), ali zahteva pozneje od njega, da spolni svojo obljubo in mu žrtvuje sina, ker mu je ta najmilejši od vsega. Žalostnim srcem popelje Abram svojega sina v goro ter mu zveže roke, da bi se ne branil nameri očini, zaklati in žrtvovati ga Bogu. Smail prosi, da ga oče reši spon, ker se hoče udati v voljo božjo in očino. Abram to stori, a ko je hotel zabosti nož v sina, protivi mu se nož ter noče v telo Smailovo. Abram se začudi ter vpraša, kako to, da nož, ki je tako oster, da kamenje preseče, noče v meso Smailovo. „Kako bi to mogel storiti“, odgovori mu nož, „ko mi Bog sedemdesetkrat pravi, da ne smem rezati človeka!“ V tem hipu prileté ptice pa prosijo Boga, da odjenja od svoje volje ter daruje življenje Smailu. Na to pošlje Bog svojega Gjibraila, ki Abrammu donese črnega janjca, ter mu zapové, naj tega namesto Smaila Bogu daruje.“

V koliko se razlikuje to pripovedanje od onega v sv. pismu, ni mi treba razlagati. Zanimivo je, da po mohamedovski priči Abraham svojega sina Ismaela (Smaila) žrtvovati hoče, dočim nam stari zakon isto o Izaku pripoveduje. Znano je, da so Arabi, prvi mohamedani, potomci Ismaelovi.

Ostaja mi pridodati samo še nekoliko besedi o etični znamenitosti te svetkovine. Jedro tej slavnosti je spomin na ublaženje nazorov o povrnitvi.

Človek je dolžan za vse dobre, katere prejme od Boga, zahvaljevati se ter mu zato vse, kar mu je najdražjega žrtvovati. Človek dobil je vse, kar ima, od Boga, zategadel je le začasni posestnik in Bog more od njega vsak čas zahtevati, da mu povrne ono, kar je dobil od njega. Zato vidimo pri narodih najnižjega izobraženja človeške žrtve. Na ta nazor naslanja se dalje drugi, da je človek dolžan, svojemu drugu poravnati in povrniti popolnem ono, kar je proti njemu zakrivil, „oko za oko, zob za zob“. — Z rastočo kulturo pak so se ublažili ti surovi pojmovi in baš pripoved o daritvi Abrahamovi kaže nam, kako je sam Bog zadovoljil se z manjšo žrtvo in tako ljudi napotil, kako imajo biti spravedljivi. To je prvi korak do principa krščanske morale, koja uči, da se imajo odpuščati krivice, ki se komu zgodijo.

Mohamedovci pošiljajo dakle na ta dan eden drugemu kose svojih žrtev tudi v znamenje, da so se pomirili, kajti menjavajo sosede na ta dan darila tudi tedaj, ako so se medsobno mrzili. Škoda je le, da so Turki pri tem prvem koraku ostali, pa da ta lepi simbolični običaj poznavao samo v občenji med ednakoverniki, ter so tako njih nazori za plemenitimi krščanskimi daleč zaostali.

R. P. S.

Ulčinj.

Redkokedaj se je toliko govorilo in pisalo o kakem majhnem, do sedaj še skoro nepoznanem kotu, kakor je Ulčinj, ki bi bil kmalu povod dal velikemu bojnemu plamenu, ako bi na posled vendar ne bila pamet srečala Turke, da so še le pred nekimi dnevi Črnogorcem izročili Ulčinj, po ukazu zedinjenih evropskih vlad od 3. avgusta t. l.

Naj tedaj našim čast. bralcem na kratko popišemo ta kraj.

Ulčinj leži ob jadranskem morji na arbanskem obrežji 20 kilometrov pod Barom (Antivari) ob obrežji Mužure in Golence. Po pravici so mu uže nekdanj dali ime „gnjezda na skali“ — tako majhno je. Trdnjave so uže skoro vse razpadle, in da bi bile tudi v dobrem stanu, bi ne koristile mnogo, ker višini Mužura in Golence popolno nadvladate Ulčinj. Med podrtinami trdnjave leži staro mesto, katero šteje blizo 100 na pol podrtih kolib, med katerimi se vlačijo grde, krive in strme poti. Nekoliko bolje je predmestje, katero se razširjuje tik morskega obrežja. Tudi je onih 600 hiš, katere šteje, nekoliko v boljem stanu. V predmestju je tudi „bazar“ (sejmišče).

Pristanišče za ladije, zavoljo katerega ima mestice še nekaj vrednosti, je zavarovano proti nevihtam, a tako majhno in plitvo je, da nekoliko večje ladije uže težko v njem pristajajo.

Ulčinj šteje 3500 prebivalcev, večinoma Arbancev turške vere, ki se živijo z ribarstvom in prevažanjem blaga v različna pristanišča jadranskega morja.

Ulčinj so osnovali nekdanj Kolhi iz Colchinija; prišel je potem pod rimsko gospodstvo in po deljenji cesarstva k vzhodni polovici. Do 11. stoletja ostal je lastnina Bizantincev, pozneje bil je včasih Srbom, včasih Ogrom, včasih Benečanom v lasti. Od zad-

njih priborili so si ga Turki l. 1571. Pozneje so Benečani večkrat poskušali pridobiti si zopet Ulčinj, ker je bil morskim roparjem v zavetje. A to se jim ni nikdar posrečilo. Še le junaški Črnogorci so si ga osvojili pod vojvodo Plamenacem 17. januarija l. 1878. A morali so ga po sklepu Berolinske konference vrniti Turkom. Še le sedaj so ga dobili Črnogorci nazaj v svojo last. — Sokolom Črnogorskim ga odsihmal Turek ne bode več z lepa vzel. J. B.

Mnogovrstne novice.

* *Hroščev* (pomladanskih kebrov) so meseca novembra v več krajih 4 — 8 palcev globoko pod zemljo našli v obilnem številu in popolnoma razvitih. Tudi to je vremena prerokom znamenje mehke zime.

* *Luna mrkne* 16. dne t. m. po celi Evropi, Aziji, Afriki in Avstraliji. Mrknjenje prične se popoldne 51 minut po 3. uri in traja 22 minut čez 5. uro zvečer.

* *Madjar debeluh*. V Pešti kaže se za novce neki Somlyay Peter iz Kereša, star 20 let, ki tehta 4½ centa. Tako debel je, da na železnici v navaden voz ne more in ravno tako tudi v fijakerja ne.

Naši dopisi.

Izpod Karpatov 7. dec. — Slavni pesnik slovački Jan. Kollár je pred 40 leti počel predspjev k svoji neumrjoči „Slávy Dcera“ z vrstami:

„Ai zde leží zem ta před okem mym selzy ronicím
Někdy kolébka, nyní národu mého rakev.“

Te krasne besede so mi vedno v mislih bile, ko sem zadnjič razven drugih ogerskih pokrajin tudi slovačke Karpate ob gališki meji obiskaval. Med slovan-skimi narodi sedaj pač ni plemena, kateremu bi se tako grob kopal kakor se slovaškemu; globok grob tako v moralnem, kakor v materialnem obziru. Bode li ta blagosrčni, potrpežljivi narod res za gnoj madjarizmu se porabil? Upajmo še v stari rek: „Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade“.

Ob tej priložnosti nameravam govoriti najbolj le o materialnih razmerah slovaških, katere so naravni povod moralnim. Kdor je na kmečke razmere vaje, kakor so po boljših pokrajinah slovenskih, pa tukaj sem v Karpate pride, si naše kmete, kako slabo se jim tudi godí, blažene in srečne misli.

V karpatskih krajih ob gališki meji kmetov v našem pomenu ni; tukaj so le kočlarji in kmetijski delavci na eni strani, na drugi pa aristokratski posestniki in latifundisti. Leta 1848—1849. so postali tako imenovani urbarialci, to je, kmetje, kateri so bili uže za časov Marije Terezije in cesarja Jožefa za posestnike vknjiženi, lastniki dotičnih „sesij“ ali gruntov. Te urbarialne sesije so bile poprek po 20 oralov velike, vrh tega so dobile občine v last še občinske pašnike in loge. Dokler se ti grunti niso smeli svojevoljno deliti in razkosavati, je dotičnim posestnikom mogoče bilo, še na njih shajati; vendar potem, ko se je razdeljevanje in razkosavanje prosto dovolilo, so se ta uže málehna posestva brž tako razdrobila, da zdaj nikogar več samostojno živiti ne morejo. Ob tem, ko je kmečko posestvo tako v kmečko proletarstvo razdrobljeno, je poleg tega aristokratsko posestvo veliko, da ne šteje samo po stotinah in stotinah, temveč po tisočinah in tisočinah oralov. Prilika mi je bila ogledati si razne latifundije od 1000 do 15000 oralov velike in med njimi tam pa tam raztrošene kočljarske vasi, tako da so veliki in

mali posestniki si v obče v poprečni razmeri kakor 1000:5, to je, da eno gospodsko posestvo veljá najmanj 200 kmečkih, pa se ve da so tudi latifundije, katere po 1000 in še več kmečkih veljajo.

Obrtnije pa je v teh pokrajinah do pike malo; na eni strani je toraj kmetijsko proletarstvo, na drugi aristokratsko latifundijstvo: naravni posledki temu stanju so lahko razvidni.

V krajih, kjer izdatne obrtnije in trgovine ni, je vse premoženje in vsa oblast v zemeljskem posestvu; kdor tega ali celó nič ali dovolj nima, ničesar ne premore, in mora biti najpokornejši sluga srečnejšemu premožnjaku. V rokah teh veljakov je tedaj vsa oblast: nepremožno slovačko ljudstvo se mora po vsem po njihovi volji ravnati, ono ne sme nobenega političnega mnenja imeti, katero bi bilo njim nasprotno; po njihovem mora biti vse uradništvo, učiteljstvo in duhovništvo.

A kdo so ti veljaki? Se ve da Madjari in najzagrizenejši madjaroni, kateri so mnogo zlobnejši od prvih. Tedaj je narodno gibanje po takošnih ruralnih razmerah prava narodna miserija; ljudstvo, to pohlevno, dobrodušno slovaško ljudstvo je uboga čeda, katero gospodarji le strižejo in v svoje svrhe rabijo, pasti pa se mora samo po neplodnih kotih, kateri so ji še nekako po milosti prepuščeni.

Kaj pa dela in stori slovaško duhovništvo za obrambo svojega naroda? Da so škofi in drugi višje-oblastni duhovni vsi Madjari ali zagrizeni madjaroni, za to uže vlada skrbi; ti ljudje pa v svoj red na to pazijo, da se niže duhovništvo, katero najbolj na narod vpliva, po njihovi volji ravná; konečno, kar bi še vlada in viši duhovni krogi zamudili, pa močno nadomestujejo in pripomagujejo vsakojaki cerkveni patroni.

Največi reveži so duhovni združene vstočne cerkve — mnogo Slovakov ob gališki meji se namreč k tej cerkvi broji; — ti duhovni so oženjeni, imajo navadno mnogobrojne družine, katerim vsega pomanjkuje in toraj ne morejo na drugo misliti nego na vsakdanji kruh. Želeč izvedeti, kolikor mogoče o narodnem gibanju in življenju, govoril sem s takošnimi duhovni, pa vsakateri mi je le o svojih težavah tožil, eden pa mi je tudi naravnost rekel: „Najbolje bi bilo, da bi se mi Slovaki brž ko brž vsi pomadjarili, da bi nas potem Madjari več tako ne zatirali in zaničevali!“ Smilil se mi je ta duhoven z mnogobrojno familio, in ker je bilo v nedeljo, ko sem se z njim pogovarjal, šel sem potem tudi v njegovo cerkev ter z njim vred zdihoval: Bože pomiluj! Bože pomiluj!

Nekaj bolj neodvisni, bolj premožni in narodno vzbujeni so slovaški protestanti; oni se s svojim duhovništvom, s svojo božjo službo in s svojimi šolami še po najbolj odlikujejo. Med njimi ne veje poznati suhoparni duh nemškega protestantizma, temuč navdaja jih, rekel bi, čisto slavjansko blagočutje, čista slavjanska pobožnost, a moli se k Bogu v milem živem govoru maternem, ne v tuji ali zastareli besedi. — Vsled velike naklonosti k slavnemu pesniku „Slávy Dcera“ čital sem ob neki priliki tudi njegove klasične predike, to je: „Nedělní, svátečné i příležitostné kázně a řeči, od Jana Kollára“, katero zbirko vsem prijateljem cerkvenega govorníštva, posebno pa našim mladim duhovnom priporočam, in z veseljem pripoznavam, da sem še sedaj vkljub vsemu madjarskemu nasilju v protestantskih slovaških cerkvah mnogo Kollárjevega duha našel. — Vendar tudi v protestantsko duhovništvo slovaško se madjarstvo z vso močjo vsiluje. Merodajni in odločilni madjarski krogi za to skrbijo, da je više vodstvo v madjarskih rokah, da se za superintendente, kakor pri katolikih za škofo, le Madjari ali madjaroni volijo, ter